

ГАЗЕТА Выходзіць раз у тыдзень — Ч а н а 30 н. ФЭН.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND.”
--	---	---

№ 28 (414)

Нядзеля, 3 жніўня 1958 г.

ГОД ВИДАЊНЯ 12

Аб падзеях на Блізкім Усходзе Савецкае выкрыўленьне гісторыі

На Блізкім і Сярэднім Усходзе падымаюцца буры пяску. Ужо некалькі дзесяцігоддзяў, над усёй вялізарнай тэрыторыяй паўночнай Афрыкі, Леванту і арабскага паўабтоку вее самым — са-самум арабскага нацыяналізму. За апошнія два гады гэты самым дасягнуў най-большай сілы й ператварыўся ў ураган. Мянсяцца ўвесь ландшафт, зносяцца й зраўноўваюцца зь зямлёй старыя ўзвышшы, на іхным месцы вырастаюць і зноў знікаюць новыя ўзвышшы. Хто знае, што здарыцца ў працягу наступных тыдняў у разьмешчаным пясчаным моры...

Дзяржаўныя дзеячы ўсіх краінаў, асьлепленыя й заглушаныя гэтым самумам, намагаюцца знайсці якія-небудзь векі, якія-небудзь цвёрдыя пункты арыентацыі для акрэсьленьня шляху. Але пясак забівае ім вочы, гул ветру заглушае іх. І ня дзіўна, што, ня гледзячы на самыя найлепшыя намеры яны часам зьбіваюцца з пралажанай дарогі.

Глянем на падзеі апошніх дзён, глянем на іх на гістарычным шырокім фоне. На гэтым фоне можна адчуць дзейнасьць пяці сілаў: гэта, папершае, арабскі нацыяналізм, узьнікненьне якога адносіцца яшчэ да канца 1-ае сусьветнай вайны, да пэрыяду развалу старой отоманскай імперыі; падругое — паступовае руйнаваньне пазыцыяў ангельскага імперыялізму; патрэнае — гэта замена ангельскага ўплыву ўплывам амэрыканскім. Пачацьвертае — узьнікненьне ізраэльскай дзяржавы, і, нарэшце, папатае — гэта імянненьне савецкага кіраўніцтва выкарыстаць арабскі нацыяналізм у сваіх мэтах. Вось тыя пяць вятроў, адначаснае дзеянне якіх выклікае пясчаныя ўраганы на Блізкім і Сярэднім Усходзе.

Паколькі падзеі апошніх дзён былі непасрэдна выкліканы амэрыканскімі акцыямі — высадкай аддзелаў морскай пяхоты ў Лібане — спрабуем разгледзецца перадусім, якія былі матывы амэрыканскага ўраду.

Як-бы не адносіцца да амэрыканскай палітыкі на Блізкім Усходзе, трэба памятаць адзін важны псыхалагічны факт: амэрыканскую палітыку — і паводля ейнай эмацыянальнай накіраванасьці, і па ейных мэтах, нельга разглядаць, як мэханічнае прадаўжэньне старой ангельскай каланіяльнай палітыкі. Уся традыцыя Амэрыкі вызначаецца антыкаліянілізмам. Амэрыка сама — былая калёнія і Амэрыканцы істынныя тэўсы ў саўсёды на баку тых народаў, якія змагаюцца за сваю незалежнасьць.

Не гледзячы на гэта Амэрыканцы цяпер зрабілі крокі, якія, здавалася-б, ставяць іх у апазыцыю да арабскага нацыяналізму, які мае антыкаліянілісны характар. У гэтым — парадокс палажэньня. Але перш чым абмеркаваць яго, зірнем на паралельную акцыю Ангельшчыны — высадку авіядэсантных злучэньняў ў Ёрданіі.

Ангельская палітыка на Блізкім Усходзе мае зусім іншую гісторыю. Да нядаўняга мінулага Ангельшчына была поўным гаспадаром палажэньня ў гэтым раёне. Але за апошнія гады працэс адыходу Ангельшчыны ад яе старых пазыцыяў зайшоў вельмі далёка. У 1956 годзе было выведзенае апошняе ангельскае войска з зоны Суэскага каналу. У тым-жа годзе Ангельшчына страціла сваё дамінуючае палажэньне ў самой Ёрданіі. Цяпер яна зацікаўлена ў раёне Блізкага ўсходу толькі эканамічна — большая частка нафты, жыцьцёва-неабходнай ангельскай народнай гаспадарцы дастаўляецца менавіта адсюль. У палітычных-жа й ваенных дачыньнях раён Блізкага ўсходу зьяўляецца для Ангельшчыны цяжарам, ад якога яна хацела-б пазбыцца — бяз страты для сваёй бяспекі й сваёй эканомікі. Агрэсыўнай каланіяльнай дзяржавай Ангельшчына даўно перастала быць.

Што прымусіла абедзьве вялікія заходнія дзяржавы, якія адрозьніваюцца

адна ад адной сваёй гісторыяй і сваімі дачыньнямі да каланіяльных народаў, што прымусіла іх цяпер супольна актыўна ўмяшчацца ў блізка-ўсходнія справы?

Людзі, якія хоць раз у жыцьці адчулі сілу пясчанай буры, ведаюць, што адзіная магчымасьць ратунку палягае ў тым, каб трымацца пablзу нейкіх цвёрдых аб'ектаў — будынкаў, дрэваў, скалаў. Толькі такім чынам можна захаваць пацупцыё кірунку. У блізка-ўсходняй буры такім цвёрдым аб'ектам можна лічыць палітычны правапарадак. Арыентацыя на законна ўстаноўленыя ўрады, — вось той практычны пункт арыентацыі, якім карыстаюцца цяпер урады ЗША й Ангельшчыны. Гэта аднак не азначае ўвекавечаньня йснуючага цяпер парадку рэчаў. У гісторыі змяняецца ўсё, а пры цяперашнім палажэньні на Блізкім Усходзе гэты нармальны працэс ідзе прысьпешаным тэмпам. Прыдзе час, калі ўрады заходніх дзяржаваў улічыць новыя судасіны сілы на Блізкім Усходзе й зьмяняць адпаведным чынам сваю палітыку. Але ні Задзіночаныя Штаты, ні Ангельшчына ня могуць дазволіць таго, каб ськінучь прыяныя ім урады тым шляхам, які прэзыдэнт Айзэнгаўэр назваў «ускоснай агрэсіяй». Што такое «ускосная агрэсія»? Прэзыдэнт Шамун 15 ліпеня гаварыў аб «прадаўжэньні агрэсіі супраць Лібану шляхам забясьпечэньня паўстанцаў зvonку грашчыма, зброй і людзьмі». І калі ўрад Шамуна зьявіўся да Задзіночаных Штатаў за дапамогай супраць гэтай ускоснай агрэсіі, Амэрыканцы пастанавілі задаволіць ягоную просьбу, бо ў іншым выпадку яны аддалі-б і Лібан і наагул увесь Блізкі ўсход на зьнішчэньне разьмешчанай анархічнай стыхіі. Тое-ж самае адносіцца й да пасылкі ангельскага войска ў Ёрданію.

Але ўсе гэтыя меркаваньні тычацца галіны тактыкі. У перспэктыўных адносінах англа-амэрыканскай акцыі бяспэчлівую ўзмацніць апазыцыю да Захаду тых арабскіх нацыяналістых, якія схі-

ляюцца да прэзыдэнта Насэра. Гэты арабскі нацыяналізм насэраўскага ўзору мае, як вядома, выразны антызаходні характар. Чаму? Ня толькі таму, што да нядаўняга мінулага Ангельшчына і Францыя былі гаспадарамі на Блізкім Усходзе. Гэты стан рэчаў скончыўся, а Амэрыка наагул да яго ня мела ніякіх дачыньняў. Сутнасьць гэтых антызаходніх настрояў палягае ў іншым — у існаваньні дзяржавы Ізраэль, якая карыстаюцца падтрымкай заходніх дзяржаваў.

І вось тут мы падыходзім да апошняга ў часе элементу — пранікненьня савецкага ўплыву на Блізкі ўсход. Калі пасля Другой Сусьветнай вайны паўстала пытаньне аб лёсе Палестыны, дык адным з найбольшых абаронцаў новай жыдоўскай дзяржавы быў менавіта савецкі ўрад. Пасля, аднак, савецкі ўрад пастанаўіў, што яму больш выгадна браць арыентацыю не на Ізраэль, а на Арабаў. Савецкі ўрад па сутнасьці здрадзіў Ізраэлю. Заходнія дзяржавы пры ўсёй сваёй зацікаўленасьці ў справе захаваньня свайго ўплыву на Блізкім Усходзе — гэтага зрабіць не маглі й ня могуць. Амэрыка і Ангельшчына прадаўжаюць бараніць інтарэсы дзяржавы Ізраэль. Але тым самым яны набываюць сабе ворагаў у асяродзьдзі арабскіх нацыяналістых. Вось прычыны таго сьмерчу, які круціцца цяпер па ўсім Блізкім Усходзе. Лёгкага выхаду з гэтага палажэньня няма. Ваенныя мерапрыемства Задзіночаных Штатаў і Ангельшчыны, як ужо сказана раней, былі выкліканы меркаваньнямі тэхнічнага характару — імянненьем абапярціся на нейкія пэўныя аб'екты, у дадзеным выпадку на законныя ўрады асобных арабскіх краінаў.

Але перспэктыўнае пытаньне палягае ў наступным: ці ня прывядзе палітыка Задзіночаных Штатаў і Ангельшчыны кіраўнікоў арабскага сьвету, у першую чаргу прэзыдэнта Насэра, да больш цеснага супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам? Іншымі словамі, ці ня прывядуць гэтыя мерапрыемствы да

З нагоды набліжэньня 40-годзьдзя БССР у беларускай савецкай прэсе й друку зьявіліся мноства артыкулаў, прысьвечаных палітычнай гісторыі Беларусі. Гэтае зьявішча можна было-б толькі вітаць, калі-б у іх гісторыя беларускага народу насвяцілася больш-менш аб'ектыўна. Іхняе-ж заданьне аднак адваротнае, і зводзіцца да сьведмага апраўданьня й замацаваньня расейскага панаваньня над беларускім народам шляхам сьведмага таксама хвалішаваньня ягонай гісторыі. Адным з такіх тэндэнцыйных артыкулаў ёсьць якраз артыкул беларускага гісторыка Н. Каменскай «Вялікі расейскі народ — друг і брат беларускага народу», што быў зьмешчаны ў 6 нумары часопісу «Камуніст Беларусі» бягучага году.

У гэтым артыкуле ў бяздоказны, чыста дэкларатыўны спосаб абагульнена ўся палітычная гісторыя беларускага народу, тэндэнцыйна ад няпамятных часоў да сучаснага момэнта, але абагульнена так, што Каменская зьявля гэтую гісторыю да адных толькі выяўленьняў «сымпатыі» й «братэрства» беларускім народам да расейскага народу ды да «клапатлівага» ахоўваньня «нацыянальнае незалежнасьці» першага другім.

Зусім адваротнага выніку, што мелі на ўвазе ўрады Задзіночаных Штатаў і Ангельшчыны?

Бліжэйшыя тыдні могуць даць нам адказ на гэтае пытаньне. Пакуль-што адначым толькі, што арабскія кіраўнікі, у тым ліку і Насэр, уважалі-б бязумоўна за лепшае стаць паза абодвымі варажымі блёкамі й карыстацца перавагамі такога палажэньня, пры якім яны атрымалі-б крэдыты й тэхнічную дапамогу з абодвух бакоў.

Заява прадстаўніка новага ўраду Іраку ў Нью-Ёрку сьведчыць аб налянасьці такіх «нэўтралістычных» настрояў сярод кіраўнікоў арабскіх краінаў.

(Радзьё «Вызваленьне»)

Балаган у мясцовай прамысловасьці БССР

Так ужо павялося, што ніводная савецкая газэта й ніводзін часопіс не абыходзіцца без шматлікіх пералічэньняў надзвычайных дасягненьняў ува ўсіх галінах народнай гаспадаркі. Побач з гэтым ахайваецца ўсё, што робіцца ў краінах вольнага сьвету. Гэтак у радыёвых інфармацыях ТАСС за 10 ліпеня сёлета спасылалася на такую хваробу сельскай гаспадаркі ЗША, як «храпічыны крызыс перавытворчасьці» сельскагаспадарскіх прадуктаў. А колькі-б было пахваліў і падзякаў клапатлівай камуністычнай партыі, калі-б у Савецкім Саюзе ці ў краінах «народнае дмакратыі» было поўнасьцю забясьпечана насельніцтва хоць-бы адным відам прадукцыі сельскай гаспадаркі, прыкладам, малочнымі прадуктамі або мяснымі вырабамі!

На розных сходах і нарадах, пачынаючы ад найбольш адказных савецкіх і камуністычных правадзроў і канчаючы кіраўніком заухудалі местачковай саматужнай майстэрні, працоўнаму насельніцтву бязь перапынку ўбіваецца ў галаву, што савецкая прамысловасьць ужо дагнала й абганала рад краінаў вольнага сьвету.

Апошнімі часамі з балонаў газэт і часопісаў ня сходзяць артыкулы, прысьвечаныя разьвіццю хімічнай прамысловасьці. Струмень гэтых артыкулаў быў выкліканы пастановай пленуму ЦК КПСС, які адбыўся ў травні сёлета. На гэтым пленуме па дакладу Хрушчо-ва была прынята пастанова «Аб паскарэньні разьвіцця хімічнай прамысловасьці і асабліва вытворчасьці сынтэтычных матарыялаў і вырабаў зь іх

дзеля задаваленьня патрэбаў насельніцтва і народнай гаспадаркі». На падставе гэтай пастановы прадбачаецца пасьпешнымі тэмпамі павялічыць вытворчасць штучных і сынтэтычных валокнаў, плястмасу і іншых сынтэтычных матарыялаў і вырабаў Для ажыццяўленьня гэтай праграмы запланавана пабудоваць і рэканструаваць 237 прадпрыемстваў. У гэтым ліку прадбачыцца пабудоваць і пусьціць у экспляатацыю 1,0 новых прадпрыемстваў.

Вялізарную праграму разьвіцця хімічнай прамысловасьці прадбачыцца ажыццявіць у 1958-1965 гг., на што будзе патрачана звыш 100 мільярдаў рублёў. З гэтых плянаў ужо робіцца выснавы, што вытворчасць гэтак званых тавараў народнага спажываньня будзе значна павялічана з тым, што за 5-6 гадоў патрэбы насельніцтва ў тканіне, вопратцы, абутку і іншых таварах будуць поўнасьцю забясьпечаны.

Як яно будзе, пакажа час. А ўслужлівая савецкая прэса ўжо авансам адзначае: «Гэтая пастанова зьяўляецца новым яркім сьветчаньнем клопатаў нашай партыі аб выгадах народу, аб палепшаньні яго жыцьцёвых умоваў».

Працоўных Савецкага Саюзу камуністычная партыя абцяганамі корміць ужо сорак гадоў. Гэтым абцяганам і розным пастановам ужо мала хто й верыць, бо запраўднае становішча насельніцтва ў галіне забясьпечаньня таварамі сумнае.

«Савецкая Белоруссия» за 13 ліпеня сёлета зьявілася вялікі артыкул, у якім асьвятляецца дзейнасьць Гора-

дзенскага абласнога кіраўніцтва мясцовай прамысловасьці. Як ведама, на мясцовую прамысловасьць ускладзены абавязак вырабляць розныя тавары дамашняга ўжытку. Уся мясцовая прамысловасьць звычайна базуецца на мясцовай сыравіне.

«Савецкая Белоруссия» апісвае гандаль мясцовымі ганчарнымі вырабамі ў раённым цэнтры Горадзеншчыны Радунь. На калгасным рынку прадавец актыўна заклікае калгаснікаў купляць двухлітровыя гліняныя міскі. Аднак калгаснікі, глянуўшы на тавар, пасьпешна адыходзілі. Як адзначае газэта, вырабы зусім не падобныя на звычайныя міскі, а выглядаюць больш на «музейныя экспанаты». Гэтыя «музейныя экспанаты» былі выпрадукаваныя ў майстэрні пяць гадоў таму назад і, як нягодны на продаж тавар, валяліся ў складзе. Там іх утледзіў прадстаўнік абласнога кіраўніцтва мясцовай прамысловасьці і, ігнаруючы інтарэсы пакупнікаў, загадаў выкінуць на калгасны рынак мястэчка Радунь, папярэдзіўшы сваіх прадаўцоў, каб яны вучыліся гандляваць, бо справа ня ў якасьці тавару, як ён сказаў, але ў здольнасьці яго прадаць.

Выяўляецца, што прадпрыемствы мясцовай прамысловасьці ня лічацца з густам пакупнікаў, ня ўлічаюць патрэбаў мясцовага насельніцтва. На прадпрыемствах вырабляецца нізкаякасная мэбля, будаўляныя матарыялы, швейныя вырабы, абутак і харчовыя прадукты. Усе гэтыя тавары валяюцца ў

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Прачытаўшы яго, здзіўляешся, чаму не згарэў нацыянальна такі народ, які праз доўгія стагодзьдзі толькі й жыў аднымі імянненьнямі спацьці на ўлоньнях свайго «старэйшага брата».

«Вялікі расейскі народ зьяўляецца старэйшым братам беларускага народу, ягоным верным другом і вызваліцелем ад чужаземнага прыгнёту», — сьцьвярджае на пачатку свайго артыкулу Н. Каменская. І гэта адносіцца да свое гісторыі, калі расейскі народ толькі складаўся з выхадцаў Кіеўскае Русі, Вялікага Ноўгараду й беларускае Смаленшчыны, бо ён як зазначае далей аўтар, ужо ў XIII стагодзьдзі «вызваліў» Беларусь ад татарскага панаваньня, затрымаўшы сваімі плячыма далейшыя татарска-мангольскія заваяваньні. Значыцца, для таго, каб жыў беларускі народ, расейскі народ стаўся ахвярай мангольскіх заваяваньняў, спыняючы цаной свайго «гэраічнага» наступку далейшае татарска-мангольскае пасуюваньне. Гэта аднак «спрычынілася» да тых вынікаў, што беларускія землі былі захопленыя Летуісамі, бо расейскі народ ня мог у той цяжкі час прыйсьці з дапамогай свайму «кроўнаму» брату й аднаплемёнцу — Беларусі. Летуісы выкарысталі, такім чынам, расейскае панавольне і падбілі Беларусь.

Гісторык Н. Каменская чамусьці стараецца не заўважаць тут тых падзеяў, а імянненьна, што Манголы, падбіўшы Маскоўшчыну, Ноўгарадчыну й Кіеўшчыну ў 1237-1241 гадох і стукнуўшыся адначасна з смаленскімі палкамі, а пасля і з палкамі князя Міндоўга, што складаліся пераважна зь Беларусцаў Наваградчыны, Піншчыны, Меншчыны й Полаччыны, але не пераадолеўшы іх, знайшлі чамусьці яшчэ дастаткова сілы зруйнаваць палавіну Польшчы ды прагуляцца так-жа зьнішчальна й у іншых частках Сярэдняе Эўропы. Значыцца, справа тут ня ў тым, што Манголы, зьейшы свае зубы на Маскоўшчыне, не маглі пагаліцца больш на беларускія землі, але, як выглядае, у тым, што гэтыя, і яшчэ моцныя, зубы Манголаў ня здолелі перагрысьці стальны меч Беларусі. Звычайна гаспадарства мацнее з падбіццём чужых народаў. Трэба лічыць, што так было й у выпадку складаньня мангольскае імперыі. Іншая справа, калі падобнай імперыі пачынае раскладацца маральна й фізычна, што ў той час яшчэ не прадбачвалася. А наагул-жа, чаму Маскоўшчына адразу ня ськінула пятаў татарска-мангольскае няволі, калі яна ўжо напачатку так абяздола гэтах Манголаў, што яны адмовіліся ад далейшых заваяваньняў.

Н. Каменская забываецца таксама й пра тое, што працэс складаньня, а гэта значыць — не раптоўнае заваяваньне ці захапленне, Вялікага Княства Літоўскага распачаўся шмат раней татарска-мангольскіх набегаў і закончыўся на беларускіх землях, з выніткам Смаленшчыны, толькі ў палавіне наступнага, XIV стагодзьдзя. Доўга, такім чынам, прадаўжалася «летувіскае заваяваньне» беларускіх земляў. Дзіўна аднак, чаму такое прадоўжаньне й «кравапралітнае» змаганьне Беларусцаў зь «Летуісамі» ня было выкарыстана тымі-ж Манголамі й іхнімі васалам — Маскоўшчынай, што так хварэла за свайго «зьянможанага брата»?

Складаньне Вялікага Княства Літоўскага было такім чынам ня вынікам войнаў, але нутраным працэсам аб'яднаньня беларускіх княстваў у вадно палітычна сэнтралізаванае гаспадарства. Татарска-мангольскае загроза з усходу й поўдня, і нямецкая загроза з паўночна-захаду спрычыніліся й прыспешылі гэты працэс.

Аднак, снуючы на маскоўскі капітал гістарычны лёс беларускага народу й даходзячы да абсурдных канцэпцыяў, Н. Каменская пасылае ўсьцяж гэты на-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

X-я Канфэрэнцыя Інстытуту Вывучэння СССР

25—26 ліпеня сёлета ў Мюнхэне, у будынку Немецкага музэю, адбылася чародная, ужо X-я навуковая канфэрэнцыя Інстытуту Вывучэння СССР, гэтым разам прысьвечаная агульнай тэме — «Сучаснае савецкае грамадзтва». Галоўнаю мэтою канфэрэнцыі было выкрыцьцё міту бескласавасці савецкага грамадзтва ды ўскрыцьцё ягонае запраўднае гіерархічнае структуры, асабліва-ж запраўднага статусу новае партыйнае эліты ў межах гэтае структуры.

Тэма канфэрэнцыі была разгорнутая ў пяцёх дакладках: 1) Сацыяльная структура савецкага грамадзтва (праф. д-р В. Суkenіцкі), 2) Пануючая класа ў СССР (праф. А. Аўтарханаў), 3) Савецкая інтэлігенцыя (Г. Ахмінаў), 4) Работніцкая класа ў СССР (сп-ня М. Дувар) ды 5) Да пытання пра палажэнне сялянства ў СССР (праф. В. Мерцалаў). Па кожным дакладзе адбывалася дыскусія, у якой гэтым разам найперш выступалі прамоўцы, што мелі магчымасць наперад азнаёміцца з асноўнымі тэзамі дакладаў ды дарыхтавацца да дыскусіі.

Пасля кароткіх уступных і прывітальных словаў дырэктара Інстытуту праф. В. Мерцалава й амэрыканскага дарадніка праф. О. Фрэдэрыксэна ды абрання на сталага старшынню цэлае канфэрэнцыі беларускага сяброў Інстытуту праф. Ант. Адамовіча, быў выслуханы цікавы даклад добра зналага ўжо з папярэдніх канфэрэнцыяў польскага навукоўца праф. д-ра В. Суkenіцкага пра сацыяльную структуру савецкага грамадзтва — уступны агульны даклад да ўсёе канфэрэнцыі. Прынцыповая нязьменнасць структуры грамадзтва пры вялікіх пераменах унутры гэтае структуры — асноўнае палажэнне дакладу. У першым, «ленінскім» пэрыядзе савецкае грамадзтва структура збыднела, ня стаўшыся аднак больш аднародным супраць папярэдняга грамадзтва расейскае імперыі. Дэзарганізацыя прамысловасці павяла да зьменшання ліку работніцтва, «дыктатура пралетарыяту» забараніла страйкі ды ператварыла прафсаюзы ў наглядыны орган гаспадарства. Сялянства дастала зямлю й абдуоўвала ды разбудоўвала на ёй сельскую гаспадарку аж да пары калектывізацыі. Собсьніцкія класы (з часткаю інтэлігенцыі ўлучна) былі зьліквідаваны, чым рашчышчалася дарога камуністычным правядзеньням.

У «сталінскім» пэрыядзе «будаўніцтва сацыялізму», пяцігодак ды інтэнсыўнае індустрыялізацыі лік прамысловага работніцтва падоўжыў, дайшоўшы ўрэшце да 6 мільёнаў, лік гарадзкога жыхарства дайшоў да 55 900 000. Сялянства ўрэшце было загнаннае ў калгасы, гэтак звараваючы гаспадарству назад атрыманую раней ад яго зямлю; замажнейшае сялянства было «зліквідаванае як класа» пад мянушкаю «кулацтва». Прысвоена калектывізацыя асабліва спрычынілася да разьвіцця сыстэмы «працоўных папраўных лягераў», што спарадзіла новую класу дзяржаўных нявольнікаў-работу, лік якіх дайшоў да 30 тыс. ужо ў 1928 г., узрос да 650 тыс. у 1930 г. ды перасягнуў за шмат мільёнаў наступнымі гадамі.

Паступова паўстала й новая кіраўнічая класа з партыйцаў, «спэцаў», бюракраты

таў ды часткі інтэлігенцыі. Сама партыя вельмі зьмянялася. Заміж асабістага ідэалізму й ахвярнасці ды рызык і адпартыйца пачала вымагацца адна бязумоўная паслухмянасць.

Сацыяльная структура савецкага грамадзтва аднак ня зьмянялася ані ў сталінскім пэрыядзе «будаўніцтва сацыялізму», ані ў паслясталінскім «пабудаванага сацыялізму». Панавольнае работніцтва йшло далей (асабліва пры падоўжаньні працоўнага дня й замацаваньня за месцам працы «указам» Найвышэйшага савету ад 26 чэрвеня 1940 г.). Калгаснае сялянства папыло ў гарады, лік яго апаў ад 57,9% у 1937 г. да 41,2% у 1955 г., г. зн. на нейкія 15 міль. асобаў. Вялікая інтэлігенцыя ўлілася ў вяду суцэль з работнікамі й калгаснікамі, мякшынна далучылася да новае кіраўнічае класы бюракратыі, фактычнае савецкае буржуазіі. У руках гэтае класы кантроль над вытворствам і людзьмі, лік ейны аднак, разам зь сем'ямі не перавышае 2—3% жыхарства. Савецкае грамадзтва да скрайняе ступені гіерархічнае й мае шмат рысаў эўрапейскага грамадзтва мінуўшчыны. Упаасобку даклад супаставіў новую кіраўнічую класу савецкага грамадзтва з расейскім дваранствам імперскіх часоў, што выклікала аднак ці не найбольшы, хоць і не задна рэчава уваргумэнтаваны пярэчаньні ў дыскусіі.

Другі даклад пра пануючую класу ў СССР, зроблены праф. Аўтарханавам (з паходжаньня Чэчэн з Паўночнага Каўказу), выпаву вельмі факховым ды проста бліскучым. Пануючая класа — Джыласова «новая класа» ў СССР — гэта найперш і найбольш кампартыя. У ёй даклад выразьняе тры рэзка абзначаны сацыяльныя групы: 1) партбюракратыя (кіраўнічая група), 2) службовая бюракратыя (падмояная група) ды 3) група фізычнае працы (работнікі й калгаснікі). Ад свайго ўтварэньня кампартыя СССР дазнала істотных зьменаў.

Ленінавай палітыкаю было ўцягненьне ў партыю работніцтва пры недапушчэньні інтэлігенцыі. Адылі, у 1927 г. «работнікаў ад варштату» ў партыі налічвалася ўсяго 36,7%. XVII партзезд прыняў рэкамендацыю прыймаць у партыю адно «актывістых», гэтак адыходзячы ад ранейшага лёзунгу «работнікаў ад варштату». Па розных «чыстках», да XVIII зьезду лік партыйцаў дарос да 2 476 996, але коштам актывістых, зн. найнадзейнейшых сяброў. Пры падборы кіраваліся не сацыяльным, а прафэсійным мамантам. Паўстаў падзел на «актыў» і «пасыў», апошні — дзейны адно ў пэўных вызначаных межах.

У 1937 г. Сталін вызнаў гіерархічную структуру партыі за давершаны факт ды нат падзліў яе на тры вайсковыя тыпу корпусы: «генэралітэт» (3—4 тыс. сяброў), «афіцэрскі корпус» (30—40 тыс.) і «падафіцэрскі корпус» (100—150 тыс.). Рошта партыйцаў, зн. каля 2 міль., выглядала, кваліфікавалася як простыя бязмоўныя жаўнеры.

Вайна прынесла шмат радыкальных зьменаў у структуру партыі. У 1955 г. лік хвабрычных работнікаў у ёй становіў 44,2%, калгаснікаў — 41,2%, інтэ-

лігенцыі — 14,1%. Савецкае гаспадарства сталася за крыніцу кармленьня ды вялізарнае большынні народу й за крыніцу асабістага ўбагагачаньня мяншынні — новае класы, кіраўнічае бюракратыі. З «партыі работніцкае класы» кампартыя СССР ператварылася ў партыю дзяржаўнае бюракратыі.

Па вайне пры прыёме ў партыю пачалі выразна даваць перавагу інтэлігенцыі перад работнікамі. Адылі, на XX зьезьдзе ўспомнілі, што гэта — «партыя работнікаў і сялянцаў» ды прынялі рэзалюцыю цягнуць у партыю з гэтых катэгорыяў. Ды ўсёдна, лікі йдучага году паказваюць, што дзьве траціны партыйнага актыву ў саюжных рэспубліках — бюракратыя ды інтэлігенцыя.

Цяперашні пэрыяд партыйнага жыцьця, пераходны, вельмі ўдала названы ў дакладзе «пэрыядам асьвечанага сталінізму». І ў гэтым пэрыядзе грамадзкім ідэалам тае-ж пануючае класы — партыі — застаецца ўлада, неабмежана й непадзельная. Людзі гэтае класы — не

(Заканчэньне на 3-ай бачыне)

Балаган ў мясцовай прамысловасьці БССР

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

складах, бо якісьці іх таксама дрэнная, што навет непатрабавальны пакупнік адмаўляецца на іх марна траціць грошы.

Больш таго прадпрыемствы мясцовай прамысловасьці ўхіляюцца ад вытворчасці надзвычайна патрэбных насельніцтву звычайных сталеў, табурэтак, не дарогіх адзежных шафаў. Ні за якія грошы ў крамах Горадзеншчыны не дастаць дайніцы, патэльні, качаргі, відэльцаў, цабэрка, начовак. Калгасы ня могуць і ня маюць дзе купіць звычайнае дугі або каламазі. Прыпынілася вытворчасць дзіцячых цацак, сталеўскага клею, няма чым закітаваць акна.

Дырэктар Мастоўскага раённага прамысловага камбінату згодна з дырэктывай абласнога кіраўніцтва арганізаваў выбраб адзежных шафаў коштам 1050 рублёў за штучку. Шафы вельмі дарэгі, але якісьці зусім дрэннай. Ахвотнікаў купляць іх вельмі мала.

Асабліва шмат недахопаў у рабоце прадпрыемстваў будаўляных матарыялаў. Толькі за шэсьць месяцаў мясцовая прамысловасьць не дадала будаўляным арганізацыям 1380 тонаў вапны, каля 300 тысяч штук глінянай чарапкі, вялізарную колькасць гонты, цэглы й інш. На Лідзкай цагельні размокла пад дажджом з прычыны недагледу звыш 40 тысяч штук цэглы-сырца. Гэтая-ж цагельня выпусціла 200 тысяч штук нікуды нягоднай чарапкі.

Дзеля палепшаньня працы прадпрыемстваў мясцовай прамысловасьці абкомам КПБ і аблвыканкомам прыняты «канкрэтныя захады». Із свайго боку абласное кіраўніцтва мясцовай прамысловасьці выдала толькі ў траўні сёлета 273 розныя цыркуляры, інакш кажучы па адзінаццаць цыркуляраў за адзін працоўны дзень. Прадпрыемствам выслана шмат загадаў, прыдуманых і нярэальных графікаў і г. д. Толькі ў ваб-

Савецкае выкрыўленьне...

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

род жабрачыць перад брамай Масквы. Гэтак, паводля ейнага асьвечаньня, апынуўшыся ў «летувіскай няволі», беларускі народ ні на часіну не забывае свайго «старэйшага брата», не забывае свайго «рускага» паходжаньня й імкнецца ўвесь час да «ўз'яднаньня» з расейскім народам. Гэтая тэндэнцыя працяляецца з асаблівай сілай, аказваецца, падчас войнаў Вялікага Княства Літоўскага з Маскоўшчынай 1492—1503, 1558—1583, 1654—1687 гадоў. Як прыклад «усмернае дапамогі расейскім войскам» з боку беларускага насельніцтва, Каменская падае «дапамогу» насельніцтва Полацку ў 1563 годзе ці такую-ж «дапамогу» жыхароў Магілёву ў 1654—1667 гадох, і г. д. Спалохаўшыся падобных паводзінаў Беларусаў, «летувіскія» магнаты пайшлі на ганебны паступак і прадалі Вялікае Княства Літоўскае Польшчы вунію 1569 году.

Трэба быць аб'ектыўным і прызнаць, што ў войнах заўсёды бывае здрада ці «чаканьне» на лепшае, якое часамі пра-

яўлялася й спасярод Беларусаў, асабліва спасярод сялянства й праваслаўнага насельніцтва, якое жыло ў палавіне XVII стагодзьдзя нявельмі што завідным жыцьцём. Аднак тут ня трэба забываць гісторыку Н. Каменскай тае гістарычнае праўды, што, прыкладам, заняўшы Полацак у 1563 годзе, Іван Грозны вынішчыў ледзь ня ўсё ягонае жыхарства, топячы яго ў цюках разам з Жыдамі ў Дзьвіне, што, перш паддаўшыся ў 1654 годзе маскоўскай арміі, у 1661 годзе ў Магілёве ўспыхнула паўстаньне, у якім быў зьнішчаны поўнасьцю маскоўскі гарнізон у 6000 жаўнераў, ды што Люблінская вунія 1569 году была вынікам нічога іншага, як толькі цяжкага становішча Вялікага Княства Літоўскага, спрычыненага пастаяннымі войнамі з Маскоўшчынай і такіх-жа паслганьняў на беларускія землі Польшчы. Н. Каменская гэта поўнасьцю прамоўчае, як прамоўчае, прыкладам, пераход на бок Ліцвіноў у часе княжаньня Івана Грознага шматлікае маскоўскае знаці ўлучна з галоўнакамадуючым Лівонскай апэрацыяй князем Курбскім. Ведама, яна назвае падобны крок простай «здрадай», але ўсё-такі ня выпадае відавочны генэцід абазначаць «народным імкненьнем да ўз'яднаньня», ня выпадае шукаць беларускаму селяніну «шчасьця» ў Маскоўшчыне, як ня выпадае наагул уднае пераапрацаць у «гістарычнае».

Нічога няма больш абсурднага, як гэтае асьвечаньне гісторыка Н. Каменскай: «Уз'яднаньне Беларусі з Расеяй адбылося ў канцы XVII стагодзьдзя. Гэтая падзея мела вялізарнае прагрэсыўнае значэньне для беларускага народу. Пад уплывам больш разьвітай эканомікі Расеі, пад узьдзяньнем багатай культуры расейскага народу сталі хутчэй разьвівацца прадукцыйныя сілы й культура Беларусі. **Не насельніцтва было вызвалена ад чужаземнага рабства.** Спахопіўшыся, Каменская дадае: «Праўда, яно апынулася пад няволяй царскага самадзяржаўя. **У. І. Ленін указваў, што царская Расея была «турмою народаў».** Нашае грамадзтва знае, што беларускаму народу прынасло і нясе расейскае панаваньне, а таму тут ня трэба асаблівага паясьненьня. Аднак акая бяздарная гісторык Н. Каменская? Каб ня было Леніна, дык яна й ня знала-б, што Расея была турмою народаў! Цікава яшчэ запытаньне ў аўтара прыведзенай цытаты, што ён разумее пад «чужаземным рабствам» і чым розніцца ад яго расейскае рабства?

Наагул-жа Каменская збудоўвае свой артыкул так, каб ім апраўдаць цяперашняе расейска-савецкае панаваньне ў Беларусі. Гістарычная аргумэнтацыя ў ім падмненая спываньнем славы «вялікаму расейскаму народу». Якое жудасна-беспрыныцковае нявольніцкае падхалістнае! Сведымая Беларусі ў ім выступаюць затое й «ворагамі працоўных» і «лакеямі» буржуазыі, і «зраднікімі», што «імкнуліся адарваць Беларусь ад Савецкае Расеі, ператварыць яе ў прыдатка сусветнага імперыялізму». Адным словам варта падарунак 40-годзьдзю Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

В. Б.

П. Залужны

Проф. Др. Я. Станкевіч

4)

Гісторыя Беларусі і расейская чорная сотня

«Каталіцкі дух Горадзельскай вуні адказвае ў даную часіну інтарэсам Вітаўтавым. Гэта дарога, каб параліжаваць падзэдзяржаньне Ордэну Заходняй Эўропаю, дарога здэбывіцца сымпатыяў на Заходзе. На Канстантэскім саборы польскія й літоўскія паслы дабіваюцца ўстанавленьня катэдры і апычонога біскупства на Жмудзі, вядучу перамовай пра вайну з Туркамі, просяць навуку й помачы ў справе прылучэньня да адзінае каталіцкае царквы праваслаўных схізматыкаў. Польшча і Літва выступаюць перад заходня-эўрапейскім сьветам у новым сьвятле. Гэта парэдная стань заходняе культуры, апора заходняга сьвету супроць і схізматычнага Усходу... Вялікі князь (Вітаўт і Ягайла) вядучу дружна дыпламатычны пошук, каб вырваць меч із рук Ордэну Крыжакоў і дзеля зьвязькоў паміж двума варагамі — Ордэнам і цэсарам Жыгімонтам шукаюць апырышча ў папежа як сілы, здольнай параліжаваць і скампрамітаваць варажю палітыку галавы Сьвятога Рымскага Цэсарства й Тэўтонаў. Вітаўт дабіваецца нат пратэктарату над Дэрнікім біскупствам»²¹.

Што рэлігійныя абмежаваньні Горадзельскага прывілею мелі вылучна дыпламатычны заданьні, відаць таксама з таго, што неўзабаве пасля Горадзельскага акту Вітаўт прыняў із рук гусітаў чэскую карону і паехаў да Чэх за свайго намесніка Жыгімонта Карыбутавіча.

Расейскія русыфікацыйныя выданьні стараюцца даць «змову» князёў 1481 г. — Івана Гальшанскага, Міхала Аселькавіча і ягонага сваяка Хведара Бельскага — характар рэакцыі на перасьледваньні «рускага элемэнта ў Літве» або праваслаўных. Змова была выкрыта, два першыя змоўнікі былі пакараныя сьмерцю, а «Бельскі ўсьпеў уцячы да Масквы і тут хіба даваў зямлі «Па Бярэзіну»²². Прасьнякоў прыходзіць да вываду, што «Гэта была «змова князёў» «дынастычна-радавая». Мы ведаем імёны адно трох удзельнікаў. На «землі» яны не апіраліся. Кіеўскія баяры здрадзілі Аселькавічам і пры сваёй зра-

дзе й засталіся. Ня болей пераконваючая спроба зьвязаць «змову князёў» 1481 г. з пытаннямі царкоўнага жыцьця».

«Палітыка князёў сваёасабліва асьвятляецца падпісамі Міхала Аселькавіча, Хведара Бельскага, Змітра Земскага пад лістом Міхала мітрапаліта 1476 г. да папежа з выказаньнем пажаданьняў пра ўзнаўленьне перамовай пра вуню дзеля таго, каб прывесці ў любоў і пагадзіць абедзьве царквы із захаваньнем абрадаў і наагул царкоўнае практыкі абедзьвух; пры гэтым ліст адначасна падчыркае і прызнаньне папежа за найстаршага сьветнага ўсеначальнейшага пастыра (як на Флэрэнскім саборы)... Пры такіх умовах цяжка казаць пра рэлігійныя матывы» (змовы). Палітычна-дынастычныя матывы «змовы князёў» 1481 г. выступаюць даволі выразьліва. Пра рэлігійныя матывы сучасныя ведамкі не гавораць... А найважней — нябыцьцё подаў на прызнаньня, каб за гэтай змоваю стаяў які-коліч чыякі грамадзкі рух»²³.

Таксама паўстаньне М. Глінскага 1506 г. ня мела нічужэнькі супольнага з праваслаўем. Глінскі быў каталік, заставаўся ён каталіком і апынуўшыся ў Маскве пасыля паўстаньня. І толькі, калі, пераканаўшыся ў сваёй абмале, вараўчаўся да Беларусі, быў злоўлены Маскалямі і пасаджаны ў турму, тады, каб вызваліцца з турмы, перайшоў з каталіцтва на праваслаўе.

Прычына «змовы князёў» 1481 г. і паўстаньня Глінскага была ў імкненьні Міхала Аселькавіча ў першым прыпадку і Міхала Глінскага ў другім самому стацца вялікім князем Літвы.

Хочучы ў найгоршым сьвятле паказаць палажэньне праваслаўнае царквы ў Беларускам гаспадарстве, чарнасоценцы, ня лічычыся з праўдаю, галаслоўна пералічаюць прыпадкі перасьледваньня праваслаўных. Гэтак яны, бывае, кажучы, што ў 1764 г. была ўстаноўлена кара сьмерці тым, хто пераходзіў з рымскага каталіцтва на праваслаўе. У Беларусі ня было гэтага. На што было-б такое права? Рысымі каталікамі былі толькі паны (ня ўсе) і часьць шляхты. Мы ня ведаем прыкладаў, каб хто зь іх хацеў пераходзіць із каталіцкае на праваслаўную веру.

«У 1699—1795 гг. — цьвердзяць чарнасоценцы — у ніводнай епархіі не дапусцілі праваслаўнага япіскапа». Яўная няпраўда! Успомнім хоць-бы магілёўскага япіскапа Каніскага. Зрэшты ад расейскае чорнае сотні і спадзявацца нічога іншага нельга, заданьнем іх ёсьцека, ня перабіраючы ў сяродках, хо-

дацца супроць вызвольных імкненьняў панавольных Расейі народаў. На тое, як запраўды было, я прывяду сьцьвярджэньні вучоных дасьледавальнікаў. Гэтак праф. А. Савіч кажа: (У XV стг.) «землі праваслаўных цэркваў і манастыроў адзержылі тыя палёгі, каторымі карысталіся каталіцкія цэрквы й манастыры»²⁷.

Праф. Уладзімер Пічэта:

«Вялікакняскі прывілей з 26-га сьнежня 1906 г., выданы на імя Полацкага ўладцы, вызваляў царкву і царкоўнае жыхарства ад падсуднасьці сьвецкіх ураднікаў. У істоце гэты прывілей не ствараў ніякіх новых праўных нормаў, адно пацьвердзіў тыя правы, каторымі фактычна карысталася праваслаўная царква (гл. Довнар-Запольскі. Акты Литовско-русского государства, № 4 і 5; Леонтович. Акты, 679; Сапунов. Витебская старина, № 17). Лісты ўдзельных князёў, выдаваныя праваслаўным царквам, зьмяшчалі палёгі такога-ж роду і вялікакняскі ўрад (Літвы) лічыўся з гэнымі лістамі і прызнаваў іх праўную сілу і значэньне (Акты Зап. Росии, I, № 77; Леонтович. Акты, № 49, 28)»²⁸.

Пішучы пра царкоўнае земляное права, Ул. Пічэта кажа: «Земляное права праваслаўнае царквы разьвівалася аналігічным парадкам (як каталіцкае царквы)... У гэтым дачыненні праўнае палажэньне каталіцкае й праваслаўнае цэркваў было зусім чыста аднолькавае. Маючыся абедзьвух цэркваў была вольная ад вайскавай павіннасьці, і абедзьве цэрквы мелі поўны імунітэт што да люднасьці, каторая жыла на іхных землях»²⁹.

Праф. В. Дружыц: (У Вільні, як і ў іншых местах беларускіх, апрача мяшчан, жыло духавенства, паны й шляхта). «З гэтае прычыны ўтвараюцца і розныя ўлады і прысуды (юрдыкцыі), якім падлягае кажны стан. Паны падлягаюць вайводзе або беспасярэдня ўладзе вялікага князя, шляхта — замковаму прысуду (на чале яго стаяў вайвода), духавенства мае свой прысуд: біскуп каталіцкі — адзін, мітрапаліт праваслаўны — другі, а з утварэньнем вуніцкае царквы зьяўляецца прысуд і вуніцкага мітрапаліта»³⁰.

«Блізка 1589 г. Жыгімонт III выдае прывілей, каторы забяспечвае як царкоўную маюмасць, так і самае праваслаўнае духавенства. У ім кароль кажа, што «будучы фундатар і найвышшым абароннікам цэркваў Божых і наданьня іх, стан духоўны закону Грэцкага, ні ў чым ня ўзрушваючы, у цюласці і пры зупоўнай моцы і ўладнасьці, у зацнасьці і дастаенстве, яка і духавенства закону Рымскага заставуем»³¹. Гэтым прыві-

Беларускія жніўныя абрады

Ад Рэдакцыі: Гэты артыкул напісаны Беларусам з Польшчы, які з прыемнасцю друкуем на бачынах нашае газэты.

★

Глыбака ў мінуўшчыну сягаюць абрады, звычай і традыцыі, звязаныя з пачаткам і канцом палявых работ. Гэтыя звычай і абрады зь невялікімі адменамі ведамыя ўсім земляробскім плямёнам у мінуўшчыне, а ў сучаснасці ўсім, перадусім усходня славянскім, народам. Аб старадаўнасці жніўных абрадаў спатыкаем ужо ў XIII стагоддзді — у летапісе Ізмарагда з 14-га веку выразна кажацца: Праздновагі зажынаньню».

Ад найдаўжэйшых гадоў нашыя прапразеды займаліся земляробствам. З гэтага і паўсталі народныя святы, звычай і песні, якія маюць характар песна звязаны з жыцццём селяніна-земляроба, каторы ўсе імкненьні, ідэю і думку мае аб ураджай, што бязумоўна творыць дабрабыт і багацце вёскі.

Адначасна трэба ўспомніць яшчэ адзін звычай, які песна звязаны сваім характарам з жніўнымі звычаймі — гэта талакой, якая ведамая ўсім славянскім народам. І гэта дае нам доказ аб старадаўнасці гэтага звычайа, каторы, як трэба дадумывацца, бярэ свой пачатак з часоў першабытнага грамадзкага ладу, з часоў бясклясавасці.

Талака — гэта калектыўнае, супольнае выконванне ўсіх цяжэйшых прац — засталася і па сянняшні дзень: як вывозка лесу зімой, пераношаньне будынкаў зь месца на месца, а часта і самая будова, сенакосы, вывозка гною на поле, а перадусім жніво і звозка жыта. Такая супольная праца выконваецца бясplatна тое толькі, што адбываюцца багатыя ўташчэньні-пачастункі, ведама з гарэлкам.

Усе ўспомненыя работы апяваюцца шматлікімі песнямі, у якіх адлюстроўваецца цяжар працы і не характар. Знойдзем тут вялікую колькасць і песень сямейнага характару, у якіх апяваюцца адносіны сьвякроўкі да нявесткі, матчыкі да сідраты і г. д. Спатыкаем такжа і песні выразна феадальнага характару: нялюдзкія адносіны паноў і падпанкаў да сваіх прыгоннікаў.

Жніўныя абрады можам падзяліць на тры этапы: жэжынкі, жніво і дажынкі. Найбольш багатыя ў звычайх гэта акт дажынкаў. Аднак і пры жэжынках адбываюцца яшчэ дзе-ня-дзе тыя ці іншыя цэрэмоніі.

Зажынаць жыта выходзіць невялікая колькасць жней, якія забіраюць з сабой хлеб, соль і сыр, а часам і грамнічную свечку. Шмат у якіх мясцовасцях зажынаючы пляюць:

«Добры дзень Гаспадару Богу,
Жыту ядраному, хазяіну палявому!
— Здароў, здароў, жней маладыя!
— Сярпы залатыя!»

Першую жменю жжатага жыта звязваюць істужкаю або жытнім вьзёмком (парэваслам), прыносяць дамоў і стаўляюць на пачэсным месцы — за сталом на покуці пад абразамі. Гэты сноп называецца «Гаспадар». Жэжаўшы адну ніву і пераходзячы на другую, пляюць:

«Ніўка, ніўка!
Адай маю сілку
На другую ніўку,
А я-ж цябе жала
І сілку спацярала,
Нашы жнейкі маладыя
Іх сярпы залатыя».

Зусім натуральнае зьявішча, што жніво — гэта добра заслужаная плата за цэлы год рупнай і мазольнай працы — зьяўляецца на працату ўсяе земляробскай дзейнасці найбольш урачыстай і радаснай хвілінай. І таму вельмі шмат маем абрадаў, звычай і песняў, песна звязаных ізь сьвяткаваньнем дажынкаў.

Асабліва радасна кэжны гаспадар чакае хвіліны, калі прыходзіцца яму збіраць апошнія снапы з поля. Падгатаўляецца да гэтага старанна, запрашае суседак і рыхтуе для іх добры пачастунак.

У вызначаны для дажынак дзень прыходзяць запрошаныя жней, сьнедаюць і ідуць у поле, дзе сустракае іх нязжатае яшчэ палоска. Дружна і вясёла, зь песнямі бяруцца яны за работу, а калі ўжо набліжаецца канчаток, жнейкі кладуць свае сярпы. З маленькага, нязжатага кавалачка, пакінутага адумысна, адна з выбраных прыгажэйшых жнейак зрывае сьцяблінкі і складае іх у вапошні сноп, які ўсе жней супольна вяжучэ. Гэты сноп называюць «Бабаю». Часам перавязваюць яго хусткай і апранаюць у сарочку (кашулю). Нязжаты кусочак нівы называюць «завіўкай барады», «гаспадаровай барадой» або «казьлінай барадой».

Памінаньне казла ў жніўных песнях і абрадах зьяўляецца гэта, як кажа Пачебен і Маннгардт, нейкай істотай з глыбокай старадаўнасці, падобнай да казла, які ёсць «душой нівы», апякуном жытніх палеткаў, як напрыклад Фаўн ці Сільван.

Недажаты кусочак нівы жней полюць, рвуць і завіваюць «бараду». Завіваюць яе толькі з самых калосьскаў, якія кладуць у сноп і ўплятаюць у вянок, сьпяваючы:

«Сядзіць казёл на мяжэ,
Дзівуецца барадзе...
— Бароданька, барада!
Уся дзёгцам уліта,
Аўдотанька, ня гуляй,
Бяростаньку абірай!
Аўдотанька не ляжы,
Бяростаньку абліжы!
Ішоў казёл па мяжэ,
Дзівуецца барадзе:
— Чыя-ж гэта барада
Уся мёдам абліта,
Уся шоўкам абвіта?
— Любушка, ня гуляй,
Чорны шоўк абматай!
Любушка, не ляжы,
Бароданьку абліжы!»

Салому, абарваную ад гэтых калосьскаў, выбраная жнейка кладзе накрыв на зямлі. На гэтым саламяным крыжы, на сярэдзіне і па баках кладуць хлеб. Часам недажатае жыта пакідаюць у полі птушкам і звяром за тое, што яны выпрасілі ў Бога жыта і ад той пары чалавек мае хлеб. У некаторых мясцовасцях

цях Беларусі некалькі каліваў жыта закупаюць у зямлю для мышэй.

Калі ўжо ёсць сноп-баба, завітая барада і сплечены вянок, тады выбраная жнейка кладзе сабе вянок на галаву і мянуецца царыцэ дажынак. Пад яе кіраўніцтвам усе жней ідуць у кірунку вёскі, сьпяваючы:

«А ў нас сягоньня вайна была,
Усё поле зваявалі.
У копачкі паскладалі.
Дзе горачка — там копачка;

Дзе лажочак — там стажочак».

У песнях, якія сьпяваюць па дарозе ў вёску, выказваюцца пажаданьні атрымаць ад гаспадара заслужаны пачастунак:

«Зьмялі поле мяцёлкамі,
Ідзем у двор вясёлкамі.
Засыцілаіце сталы, лавы,
Ідуць госьці нябыталы;
Адчыняйце шчытовыя вароты,
Ідуць жнейкі з работы».

Падшоўшы на панадворак, чакаюць аж выйдзе на сустрач сам гаспадар. Пры гэтым пляюць:

«Добры вечар, паночак,
Зьнімі з галоўкі вяночак,

Не хавайся, пане, пад лаву,
Ды выйдзі да нас на расправу:
А мы будзем распраўляцца,
За вяночак таргавацца.
Мы будзем рубля браці,
Бо нам было цяжка жаці,
Дай нам, пане, чырван злоты,
Бо мы жалі для ахвоты».

Гаспадар выходзіць на спатканьне жнейак. Тады жнейка царыца здымае зь сябе вянок, які сымбалізуе пахвалу і пашану, і ўскладае яго на галаву гаспадара, каторы павінен за гэта заплаціць царыцы пачастунак.

На запрасіны гаспадара ўсе ідуць у хату. У сенцах спатыкае іх гаспадыня, трымаючы ў руках хлеб, соль, сыр ці сала і гарэлку, і адразу частуе, а калі вьчэра ўжо гатова, запрашае жнейак за стол.

Увайшоўшы ў хату, жнейкі стаўляюць сноп-бабу ў кутку пад абразамі, пазьней садзяцца за стол, частуюцца і п'юць за здароўе гаспадароў. У некаторых мясцовасцях жменька зажынкаў, вянок і сноп-баба перахоўваюцца да наступнага году-жніва..

І тут, за сталом жней пляюць песні, выхваляючы гаспадароў за іх багацце і гасьціннасць:

«Высок явар, высок,
Над усімі палямі.
А багат наш пан, багат
Над усімі панамі.
У полі капамі,
У гумне стагамі,
Ані ўвайсьці, ані ўехаць,
Ні сокалу ўляцеці,
Толькі пану пагладзеці».

Пасля такой вьчэры нярэдка адбываюцца гульні і скокі да самай раницы.

Часта спатыкаецца ў жніўных песнях «рой», «раёк»:

«Ішоў раёт дарогаю шырокаю...» і г. д.
Ёсць гэтка той працавітых пчол, які мае быць сымболом працавітых жнейак.

Х-я Канфэрэнцыя Інстытуту Вывучэньня СССР

(Заканчэньне з 2-ой бачыны)

ідэялэгі, а тэхналэгі ўлады й уладаваньня.

Першыя два даклады таму й эрэфэраваныя тутак падрабязней і грунтаўней, што яны выпалі найлепш на канфэрэнцыі. Рэшта дакладаў — пра інтэлігенцыю, работніцтва й сьляняства — часта адбяталі ў сваім выкладзе ад асноўнага разрэзу канфэрэнцыі — сацыяльнае структуры савецкага грамадзтва, не даючы ў гэтым разрэзе нічога бадай новага й арыгінальнага. Асабліва гэта датычыць да дакладу пра інтэлігенцыю, які выклікаў вялікую крытыку ў дыскусіі. Тым ня менш, былі й у гэтых дакладах цікавыя й вартыя ўвагі ў іншых разрэзах рэчы, нат у дакладзе пра інтэлігенцыю, хоць у гэтым апошнім часьцей парадаксальныя. Агулам бяручы, даклады й дыскусіі паказалі ўсё-ж далейшы рост Інстытуту, як гэта і было адзначана ў заключным слове старшын канфэрэнцыі.

Па канфэрэнцыі, 23—29 ліпеня, як звычайна, адбылася чародная гадавая асамблея сяброў Інстытуту, на якой былі разгледжаныя справаздачы зь дзейнасьці Навуковае Рады й Дырэкцыі, пляны дзейнасьці й фінансаваньня на наступны 1958—59 год, розныя прапановы воргану й сяброў Інстытуту, а таксама праведзеныя выбары воргану на новую кадэнцыю.

Із справаздачаў было відаць, што ў ліку выданага Інстытутам за справаздачны год былі 3 нумары «Беларускага Зборніка» пабеларуску (№№ 7, 8, 9) ды 2 паангельску (№№ 5, 6), манаграфія

Спатыкаем так-жа «спарьш», што адлюстроўвае багацце і ўраджай.

У некаторых жніўных песнях адбіваецца цяжар жніўнай працы. Песні гэтыя засталіся з гэй пары, калі на неабсяжных прасторах панскіх двароў, ад цямка да цямна, без адгібу — жней-прыгонніцы, над каторымі сталяў зь бізунком панскі цяду-падпанак — цяжка працавалі. Акадэмік Карскі аб жніўных песнях у Беларусі сказаў: «От них веет довольством, теплотой летнего вечера и ароматом только что жжатой нивы». Мы аднак-жа ў гэтых прыгонна-жніўных песнях чуем глыбокі і цяжкі стог працуючых вякамі на пана і паўпанка. Мы ў гэтых песнях чуем жалёбу і бунт мільёнаў галодных і пакрыўджаных людзей. З прыгонна-жніўных песняў нясуцца ў шырокі прастор праклёны і клічы да прыроды і звяроў:

«Бадай пану ў двары страшна,
Як нам у полі сонца зайшло.
Сонца зайшло, а мы жнема,
Пры месяцы снапы носім.

Бадай пана не хавалі,
Каб сабакі разарвалі,
Каб сабакі разарвалі,
Каб па пану ваўкі вылі,
Бадай пана грамы ўбілі,
Як мы ручкі патамілі.

Наш пан-баран, баран,
Ня пушчае жаньцоў зарань.
Дзяржыць жаньцоў да вечара.

(Заканчэньне на 4-ай бачыне)

пасланы ўказ Даўгарукаму «паслаць ваенных людзей у паветы Дубровенскі, Аршанскі, Капыльскі, Шклоўскі, Магілёўскі, Крычаўскі з тым, каб яны забралі ў жыхараў збожжа, жывёлу, а сена й салому палілі без астачы»... «Ваенныя людзі спаўнялі ахвотна гэты царскі ўказ, спадзяючыся ўзбагаціцца здабычай». Гэтак пісаў буржуазны гісторык Расіі Салаўёў.

Усё гэта прывяло да таго, што ўжо ў часе самае вайны ў шмат якіх мясцох ня толькі не заставалася ніякіх запасаў люднасці, але й ня было чым карміць (маскоўскую) армію. «У Быхаве еміны ані няма, ваенныя людзі ядуць траву й коні» (б. 208—209).

Шчарбакоў падае жудасны абраз нішчэньня Маскоўцамі беларускага сьляняства:

«Сьляне Аршанскага пав. у ваднэй із сваіх просьбаў (цару) пісалі ў гэтым часе: «Цяпер у нас, сіротаў тваіх жанкі і дзеткі ўсі бязь весці зьгінулі, бо пабралі твае гасударовы вайсковыя людзі і развалілі па розных палках і да цябе, гасудару, пад Смаленск, і маемасьць, статкі ўсё ў нас і жывёлу і збожжа пабралі і дамкі папалілі, туляемся па лясох голыя й босыя, сьдзім на пажарышчу, ізь сыцожы, голаду чыста зьгінулі, зруйнаваньня да апошняга, а тых сваіх жоначак і дзетак іскаць ня смелі, усюды нас б'юць».

²⁴ А. Пресняков. Лекции по русской истории, II—I, б. 97.

²⁵ Там-жа, б. 155.

²⁶ Там-жа, б. 155—157.

²⁷ А. Савич. Нариси з історіі культурних рухів на Україні та Білорусі в XVI—XVIII в., б. 25.

²⁸ В. Пичета. История сельского хозяйства и землевладения в Белорусии, 1928, б. 80.

²⁹ Там-жа, б. 117.

³⁰ В. Дружыцц. Места Вільня ў першай палове XVI стг., (б. 123 «Чатырохсотлецьце беларускага друку, Менск, 1926).

³¹ А. Савіч, там-жа, б. 28.

³² М. Любавский. Очерки истории Литовско-Русского государства, б. 192.

³³ Голубцов. «Измена» Смольный при Б. Годунове и «Извет» Варлаама, б. 222—231 (Рос. ассоциация научно-исследовательских институтов общественных наук. Институт истории. Ученые записки, т. V, Москва, 1929). Прыр. В. Мальцев. Борьба за Смоленск (XVI—XVII вв.), Смоленск, 1940, б. 246—247.

³⁴ В. Пичета. История сельск. хоз. и землевладения, б. 75.

³⁵ Тихомиров. История СССР, I, 1948, б. 85.

(Далей будзе)

лей быў выданы як абарона ад дамаганьня шляхты (праваслаўнае й каталіцкае), каб людзі, жывучыя на касцельных або царкоўных землях, адбывалі гаспадарствавыя павіннасьці.

Згодна зь менаваным і духавенства праваслаўнае дзейна прыяла Беларускаму гаспадарству, што асабліва праўлялася ў часе войнаў Беларусі з Маскоўшчынаю. Гэтак, прыкладам, у 1514 г. уладыка смаленскі Варсанов правіў вялікую дзеяльнасьць, каб зьвярнуць Смаленск назад Беларускаму гаспадарству³², за што быў пакараны маскоўскім акупантам.

Ад канца XVI стг. і блізу ўсю першую чэпверць XVII стг. смаленскае духавенства (ведама праваслаўнае), разам зь іншымі Смалынянамі, вельмі дзеяла на карысьць Беларускага гаспадарства («Літвы»)»³³.

ПАЛАЖЭНЬНЕ СЯЛЯН

Расейскія чарнасоценцы цьвердзяць, што ў Беларускам гаспадарстве быў страшны ўціск сьляняства. За забіўства селяніна быццам трэба было заплаціць толькі 3 рублі 25 копеек. Шляхціч мог жартуючы застрэліць селяніна. Вось выязджае на паляваньне, хоча папрабаваць, ці добра б'е стрэльба, і страляе ў селяніна.

Зацёмлю, што ў Беларускам гаспадарстве капеяк ня было. Але ня ў гэтым справа, а ў тым, што ўсё гэтае цьверджаньне — чыстая мана. Статут Літоўскі вуча, што чалавек простага стану ёсць «Божае стварэньне» і, апрача галаўшчыны, вызначае шляхцічу кару смерці за ўбіўства селяніна. Вось вынятак зь І-га артыкулу XII разьдзелу Статуту 1588 г.:

«Паўсяцягаючы мы, гаспадар, сваю волюства й зыфальства людзкія, каторыя ся ад часу ў людзях наўздыдзержлівых, без усякае бязьні Божае, аказуюць, з таго й кроў нявінную людскую бяссорамна й нявінна... разьліваюць і тым ня менш Пана Бога ку гневу на рэч паспалітую пабужаюць, уставляем: есьлі-бы каторы шляхціц, легка паважваючы права паспалітае а зьдэкачючыся над стварэньнем Божым, чалавека простага стану, ня шляхціча забіў, таковы шляхціч... маець быці горлам каран, кром галаўшчыны».

ДАЧЫНЕНЬНЕ ДА ЖЫДОЎ

Супроць усякага розуму часьць Жыдоў паддэержвае расейскі імперыялізм. Каб паказаць ім, што Расейцы бароняць Жыдоў і наладзіць іх супроць Беларусаў, чарнасоценцы лгуць, што яшчэ гарэй шляхта ў Беларусі зьдэеквалася над

Жыдамі, чымся над сьлянямі. Тымчасам у Беларусі «Асоба Жыда ўважалася за незачэпную. Забіўшу Жыда каралі сьмерціцй із забраньнем ягонае маемасьці. Рэлігійныя перакананьні Жыдоў бараніла права. Права забараняла клікаць Жыдоў да адказу і прынукаць іх плаціць даўгі ў жыдоўскіх сьвяты»³⁴.

«Свабодна месцага жыцьця і прывілеі, даваныя вялікім князем і магнатамі, прынадзілі да Вялікага Княства Літоўскага вялікую колькасць Жыдоў. Яны мелі магчымасьць свабодна спаўняць свой рэлігійны культ, весці гандаль і займацца рамёсламі»³⁵.

ДАЧЫНЕНЬНІ БЕЛАРУСАЎ ДА МАСКОЎШЧЫНЫ-РАСЕІ

Як камуністычны Крэмль пры цяперашнім яго шавіністычна-расейскім курсе, так і чарнасоценцы цьвердзяць, што Беларусы свайго Беларускага гаспадарства адно толькі й думалі, каб задзіночыцца з Масковою-Расеяй і ня крыўды, але адно дабро дазвавалі ад гэтае.

Але гістарычныя факты й дакумэнты сьветчаць пра адваротнае. Адсылаю да таго, што падана ў мяне пра гэта ў «Савецк. хвальшаваньне» (б. 127—128), а тут адно пакажу, што зрабілі Маскоўцы зь Беларусіяй у вайну 1654—1667 г. Бяру з «Нарысу гісторыі Беларусі», т. I, В. Шчарбакова. Зацёмлю, што Шчарбакоў зусім ня беларускі ідэялэг.

«Маскоўцы — кажа Шчарбакоў — нішчылі ўсё чыста у Беларусі. «Надзвычай пацярпелі ў часе гэтае вайны: Ворша, Магілёў, Вабруйск, Мазыр, Быхаў, Імсьціслаў, Пінск, Тураў, Пётрыкаў, Вільня і сьцяг іншых местаў. Ворша была блізу ўся выпалена ў першым годзе вайны. Вялізарная часьць Магілёва была таксама выпалена й разгромлена ў студні-лютым 1655 г. Імсьціслаў быў падпалены і ўвесь загараў із пажыткамі ў ім. Выпалены быў да званьня Пінск і акольныя сёлы...»

Вялізарная колькасць войтаўстваў і цэлых паведаў у рэзультате гэтае вайны былі ператвораныя ў пустыні. Іструбецкае, прыкладам, войтаўства Магілёўскага павету, паводля паведамленьня самога маскоўскага вайводы ў Магілёве, «мало не все пусто» сталася. Блізу цалком быў разгромлены Пінскі павет. У Асабецкім, прыкладам, войтаўстве Магілёўскага павету, да вайны сьляня было 7000, «а ныне пусто», пісаў той-жа вайвода. Пры адступленьні маскоўскіх войскаў на іхнай дарозе нішчылася ўсё — дамы спальваліся, уся люднасць уводзілася ў палон, пошар, што заставаўся, нішчыўся. У верасьні 1660 г. быў

Пасьля 10-ці год савецкай катаргі, Фабіян Ярэміч памёр удома

Паводля нядаўна атрыманых пэўных вестак, Фабіян Ярэміч пацярпеў дзесяць год савецкай дэпартацыі ў Сібіры й памёр у сваім доме ў Віленскай Чыгуначкай Калёніі ад вылеву крыві ў мозгу.

Гэтая жалобная вестка была пераслана блізкай да сьв. пам. Ярэміча асобай у наступных словах:

«Пару гадзінаў таму атрымаў я вельмі сумную вестку. У нашай роднай старонцы памёр блізкі, дарагі й каханы Фабіян. У гэтай хвіліне цяжка мне навет пісаць аб гэтым. Жаль сьціскае сэрца, а рука адказваецца ад паслухмянасьці. Не хапае слоў, каб выказаць тое, што перажываю. Адыйшоў ад нас чалавек, якога я вельмі паважаў, любіў мо навет больш, як бацьку. Любіў Яго за тое, што вельмі многа добрага зрабіў для мяне асабіста. Любіў за тое, што быў чалавекам добрым, самастойным, ахвярным і грамадзкім дзеячом, барацьбітом за свабоду, роўнасьць, братэрства і мучанікам за лепшую долю й будучыню Нашага Народу! Любіў Ён свой Народ, свой Край, для якога жыў, працаваў і за свой Край ды Народ шмат пацярпеў. Меў магчымасьць правесці апошнія гады свайго жыцьця ў супакоі й выгодзе. Меў магчымасьць жыць разам зь сям'ёю, аднак любоў да роднага Краю, да сваіх людзей, да дарогі і сьцежка, па каторых хадзіў і раздумваў, што трэба рабіць, каб было лепш — перамагла і вярнуўся да дарагіх ваколіцаў, каб там далей, хоць у адзіночце прабываць і калі ўжо не змагацца, то прынамсі лятуецца аб справядлівасьці й лепшай будучыні. Да апошняй хвіліны працаваў. Хацеў быць, як заўсёды, самастойным, незалежным і не хацеў нікога абцяжваць сваёю асобаю. Быў поўны веры й надзеі. Захопліваўся палётамі маладых людзей, якія змагаліся, як і Ён, за добрую справу. Быў і застаўся нязломным, непакісьным, маладнякім, вытрываўным у сваёй працы, змаганьні і ў сваіх перакананьнях. Ён можа быць прыкладам для будучых пакаленьняў, які трэба любіць свой Край, свой Народ. Імя Ягонае напэўна заўсёды будзе ўспамінацца з найбольшай, пашанай, на якую сабе заслужыў!

Усемагутны Божа! Дай Яму вечны супакой, а сьветласьці беззастанна няхай сьвеціць Яму вечно!

Няхай навакол месца Ягонага спачываньня вырастуць якнайпрыгажэйшыя краскі на Яго чэсьці і славу!.. Няхай вырастуць краскі надзеі, любові й веры ў лепшую будучыню!.. Няхай яны будуць Яму ўзнагародай за Ягоную працу й цяпеньні!..

Хаўтуры сьв. пам. Фабіяна адбыліся ў пятніцу 27 чэрвеня 1958 г. у Калёніі Каліевай на ўзгорку каля касцёла. Былі яны вялікай маніфэстацыяй. У хаўтурах удзельнічалі знаёмыя, прыяцелі, тыя нямногія з каторымі супрацоўнічаў, каторых узгадоўваў і іх дзяцей, а таксама дзеці тых, каторых узгадоўваў, але каторыя не маглі ўзяць удзелу ў гэтым сумным абрадзе і аддаць Яму апошнюю прысуду.

Гроб выбудаваны-вымураваны суседзямі. Родная дачка цяпер ня дзіўца больш, чаму Ён не хацеў выяжджаць з Калёніі, бо сама пераканалася, што меў Ён там вялікую пашану, шмат прыяцеляў і вялікае значэньне.

Сьв. пам. Фабіян Ярэміч быў удзельнікам І Усебеларускага Кангрэсу, тры калоньні беларускім паслом у польскім сойме, старшынёй Беларускага Пасольскага клюбу, спэўтворцай Беларускага Сялянскага Саюзу, спэўласныкам-закладчыкам Беларускай Друкарні імя Фр. Скарыны ў Вільні, сябрам Беларускага Нацыянальнага Камітэту, фінансавальнікам «Сялянскую Ніву», працаваў у беларускай адміністрацыі за часоў нямецкай акупацыі і інш.

У сваёй нацыянальна-палітычнай дзейнасьці меў ня мала цяжкасьцяў і закідаў ад сваіх праціўнікаў. На жаль, Ён не пакінуў сваіх успамінаў. Чарга цяпер выказацца за тымі каторыя ішчэ жывуць і ведаюць сьв. пам. Ярэміча, як і шчырага беларускага патрыёта.

Няхай гэтыя першыя праўдзівыя весткі аб ягоным апошнім прыездзе жыцьця й ягонай сьмерці прычыняцца ў вольным сьвеце да адданьня належнай пашаны ягонай памяці як сярод сваіх, так і нашых нацыянальных прыяцеляў, каторых ён горава заахвочваў да ўзаемнага зразуменьня, і шчырага супрацоўніцтва!

С-к

Ліст у Рэдакцыю

Чаго-ж памацца ў вадчыненых дзьверы?

У нумарох 23, 24-25 і 26 «Вацькаўшчыны» быў надрукаваны вялікі артыкул М. Агнявіды п. н. «Этнаграфічны прастор Беларусі». Больш траціны артыкулу, бо ўвесь найвялікшы другі ягоны разьдзел п. н. «Суседзі нам межы пашыраюць, свае — звужаюць», было прысьвечана палеміцы з маею скромнай рэцэнзійнай зацемкай п. н. «Лыжка дзёгцю», надрукаванай у нумары 10 «Вацькаўшчыны», на выдзёную сёлета ў Нью Ёрку ў ангельскай мове брашуру «Дзень незалежнасьці Беларусі». Аўтар артыкулу М. Агнявіда, ён-жа, як мне добра ведама, і аўтар скрытыкаванае мною брашуры, баронячыся перад маімі закідамі, абвінаваціў мяне ў тым, што я, наперакор цьверджаньням навет расейскіх моваведаў, якія мову Пскоўшчыны называюць «пераходнай», залічаю яе быццам да мовы расейскай.

Вось пазьбіраныя з цолага артыкулу М. Агнявіды закіды пад маім адрасам: я адмаўляю мове Пскоўшчыны «і тых пэўных ужо найменш 50% беларускасьці, якія прызнаюць ёй выдатныя расейскія моваведы», называючы яе не расейскай, але «пераходнай»; я «катэгарычна адсякаю Пскоўшчыну ад беларускага моўнага прастору»; «ў мяне «катэгарычнае цьверджаньне аб расейскасьці сучаснае Пскоўшчыны»; расейскі мовавед П. С. Кузьніцоў, называючы мову Пскоўшчыны «гаворамі пераходнымі ад сярэне-вельікорускіх к беларускаму языку», «на сваёй карце не асьмельваецца далучыць Пскоўшчыны да расейскага моўнага прастору (як гэта робіць сп. Ст. Станкевіч)»; «катэгарычна заява рэцэнзэнта аб расейскасьці Пскоўшчыны»; «сп. Ст. Станкевіч... сам у гэтай жа зацемцы «выпраўляе» на мой лад таго-ж Чэрных сваім неабаснаваным цьверджаньнем пра тое, што мова Пскоўшчыны сьняная расейскай»; «сам катэгарычна адсякае ад таго-ж беларускага этнаграфічнага прастору больш за сто тысячачу квадратных кіляметраў»; «Гэта дае поўнае права кожнаму, хто гэтага схоча, абалерпіцца на гэты артыкул, каб даводзіць, што Пскоўшчына — зямля расейская, бо-ж «гэтак цьвердзіць і самі Беларусы»; «артыкул гэты дык напэўна «можа даць козыр у рукі» (і дае) «для абгрунтаваньня сваіх прэтэнзій на беларускія землі» тым, якім на Пскоўшчыне залежыць».

Ужо адно гэтае награмаджаньне й бесьперапыннае паўтараньне аднаго й таго

самага павінна насыцярожыць аб'ектыўнага чытача й навесці на думку, што, не знайшоўшы ў маею рэцэнзійнай зацемцы матэрыялу для вышэй сфармуляваных абвінавачаньняў, аўтар намагавецца стварыць яго сілаю галаслоўнае сутэсты. І гэтак яно ёсьць узапраўды.

Аб мове Пскоўшчыны ў успомненай рэцэнзійнай зацемцы я пісаў даслоўна наступнае:

«Як ужо ўспаміналася, у кнізе Чэрных выданьня 1952 году мова Пскоўшчыны названая «сярэдня-расейскай гутаркай» (як яна названая ў выданьні 1954 году — ня ведаем), а ў кнізе Кузьніцова — «гутаркамі пераходнымі ад сярэдня-валікарскіх да беларускай мовы». Вось-жа навет гэтае апошняе абазначэньне мовы Пскоўшчыны, як пераходнай ад расейскай да беларускай, яшчэ не абазначае, што гэта мова беларуская. Што калісьці яна такой была, як мова пскоўскіх Крывічоў, гэта факт навукова даведзены, але ня ёсьць ужо такой сьнянай».

Кожнаму грамадзкому наагул, а ня толькі ў пытаньнях моваведы, чалавеку ясна, што ў вышэй прыведзенай цытаце і я, падобна як Кузьніцоў і, хіба, Чэрных у сваёй кнізе выданьня 1954 году, паддэжжываў пагляд на сучасную мову Пскоўшчыны, як «пераходную», што «абазначэньне мовы як пераходнай ад расейскай да беларускай» (або навет ад беларускай да расейскай, што, на маю думку, бліжэй праўды), «яшчэ не абазначае, што гэта мова беларуская» і што маё абазначэньне сучаснай мовы Пскоўшчыны, як небеларускай, таксама не абазначае, што яна расейская. А таму катэгарычнае цьверджаньні М. Агнявіды, што я адмаўляю мове Пскоўшчыны «і тых 50% беларускасьці, якія прызнаюць ёй выдатныя расейскія моваведы», што ў мяне «катэгарычнае цьверджаньне аб расейскасьці сучаснай Пскоўшчыны», што я «выпраўляю» на свой лад таго-ж Чэрных сваім неабаснаваным цьверджаньнем пра тое, што мова Пскоўшчыны сьняная расейская» і г. д., і д. г. п. (гледзі вышэй прыведзеныя цытаты з артыкулу М. Агнявіды), зьяўляюцца звычайным пустаслоўем.

На довад таго, што мой артыкул «напэўна можа быць выкарыстаны супраць Беларусі», М. Агнявіда прыводзіць галоўна аргумэнт, што «ён напісаны Беларусам-навукоўцам». На гэта адкажу: якраз таму, што многія мяне ўважаюць за на-

Зь беларускага жыцьця

КУПАЛЬСКАЯ РАДЫЯПЕРАДАЧА

Як і ў мінулыя гады, сёлета 11-га ліпеня вечарам а гадз. 9-й Канадзкая радыястанцыя СібіСі перадавала паўгадзінную праграму беларускіх купальскіх песняў і танцаў у сувязі зь беларускім вечарам Купальля. У праграму увайшлі народныя песні: «Купальле», «А ў купальскія ночы», «Сяньня купальле», «Сам ня знаю, ня ведаю», «Марфута» і «Што за месяц», ды наступныя мэлэдзі і танцы: «Юрочка», «Купалінка», «Бульба» «Крыжачок», адаптацыя на скрыпку з оперы Цікоцкага, выкананая сп-ром І. Раманавам, і «Лявоніха».

У канцэрце ўзяў удзел мужчынскі хор СібіСі, дзевачы квартэт і паасобныя салісты. Праграма трансмітавалася на цэлую Канаду. Трэба заўважыць, што песні былі музычна апрацаваныя амаль беззаганна, акрамя нярэдкага калечаньня харыстымі беларускае вымоў. Сп-ня Леся Зубрак, як і ў мінулыя гады, дапаўняла ўсе песні і мэлэдзі ўдалымі камэнтарамі. Слухачы Беларусы на паўгадзінкі перанесліся на далёкую бацькаўшчыну, ганялі ведзьмаў і русалак, жартавалі зь дзяўчатамі і хлапцамі, шукалі кветак папараці, скакалі пераз вогнішча, дзяўчаты пушчалі па рачной вадзіцы вянкi й варажылі аб будучыні.

Аб вялікай нашай удзячнасьці для СібіСі і перадусім для сп-ра Раманавы прыходзіцца лішні раз гаварыць. Варта толькі прыпомніць нашым родзічам у Канадзе, каб пісалі ў радыякарпарацыю лісты з падзякамі, сваімі заўвагамі лабеларуску ці паангельску ды дамагаліся, каб беларускія радыяперадачы былі ладжаны часцей. Адрас СібіСі ўжо колькі разоў падаваўся ў

камунікатах ЗБК, дзякуючы стараньням якога і ладзяцца баларускія радыяперадачы народных песняў. М. К-р

У ПАРАХВІІ СЬВ. КІРЫЛЫ ТУРАЎСКАГА Ў ТАРОНТА

Вялікім сьвятам для паравіянаў паравіі БАПЦ сьв. Кірылы Тураўскага ў Таронта быў дзень Пятра й Паўла. З гэтае нагоды ў суботу (12. 7.) раніцою і ўвечары абываліся Багаслужэньні ў мясцовай царкве, адслужаныя а. Міхаілам.

Вечарам гэтага самага дня Парахвільная Рада зладзіла традыцыйны вечар-пачастунак псаломшчыку паравіі — сп. Пётру Слаўку, на які зышлося шмат паравіян. Імяніннык вельмі цешыўся неспадзеўкамі ня толькі ад сваёй шматлікай сям'і, але й шматлікіх прыхажан, а самай-жа найбольшай з усіх была неспадзеўка ад а. Міхаіла, у знак удзячнасьці імянінныку за актыўную падтрымку, супрацоўніцтва, дапамогу й ахвярнасьць БАПЦ.

Сп. Слаўко ўрачыста дэклараваў усім прысутным, што, ня гледзячы на старасьць, ён яшчэ больш прыложыць стараньняў для добра паравіі, для добра БАПЦ.

ЛЁТАРЭЯ НА СЬВЕЖЫМ ПАВЕТРЫ

Днём пазьней, у нядзелю 13 ліпеня, на чарговым беларускім пікніку на гаспадарцы сп-ва Высоцкіх, была разыграная лётарэя, ладжаная паравіяльнай Радай. У хуткім часе ўсе лётарэйныя білеты па дзесяць цэнтаў, пакрытыя вялікіх колькасцяў дробных выйгрышаў дамовага ўжытку, былі распраданыя. Прыбытак зь лётарэі прызначаны на фонд набыцьця большага будынку пад царкву. Таронтавец

Супольны канцэрт у Мюнхэне

16 ліпеня г. г. з нагоды 800-годзьдзя гораду на прапанову гарадзкае Управы ў Мюнхэне быў зладжаны супольны канцэрт народаў з-за ялезнае застолья. У гэтым канцэрце ўзялі ўдзел Беларусы, Расейцы й народы Каўказу. Трэба адзначыць, што кажная нацыянальная група мела магчымасьць зладзіць свой асобны канцэрт, калі на гэта ёй дазвалялі дастатковыя артыстычныя сілы на запавуны вечару, што, між іншым, зрабілі Украінцы.

Ад беларускай мюнхэнскай калёніі ў канцэрце ўзялі ўдзел ведама нашаму грамадзтву оперная сьпявачка с-ня Варбара Вержбаловіч і Галіна Ганчарэнка з акардыёнам. З прычыны абмежаванасьці ў часе, у беларускую праграму было ўключана дзьве салёвыя песні «Ой, арол, ты арол!» і «Цераз сад вінаград» ды адзін дует «Ці ўсе лугі пакошаны». Магчыма, у гэтым былі вінаваты таксама й арганізатары канцэрту, бо расейская неасаблівая праграма была занадта расьцінятая. У гэтым выпадку яны пралічыліся. Нашыя сьпявачкі былі вельмі добра прынятыя публікай і гэта ня толькі із-за прыгожых нацыянальных касцюмаў. Добрае мастацкае выкананьне, мэлэдыйнасьць, сум, вясёлня, але ўмераныя жартаўлівыя ноткі нашых песняў былі гэтаму прычынай.

П. У.

ДА НАШЫХ СУПРАЦОЎНІКАЎ І КАРЭСАНДЭНТАЎ

Каб палягчыць працу рэдактароў «Вацькаўшчыны» й не абцяжарваць іх лішняй тэхнічнай работай, ветліва просім нашых супрацоўнікаў і карэспандэнтаў прысылаць, у меру магчымасьці, матэрыялы да друку перапісаныя на машыныцы кірылічным шрыфтам на адным баку паперы й з шырокімі інтэрваламі між радкамі.

Рэдакцыя «Вацькаўшчыны»

Беларускія жніўныя абрады

(Заканчэньне з 3-яй бачыны)

А мы з поля ідзём
Ды прыганятага клянём.
Ой мы сваіму пану
Учынілі славу —
Бо выжалі жыта лаву.
Здароў, пане, жыта жэаўшы,
Каб ты здох не ляпятаўшы,
Не хважэўшы, не балёўшы,
Ды нашу працу ёўшы».

Гэтыя словы аж надта сьветчаць аб цяжкім жыцьці жней-прыгоньніц. Песня ў падобных ёсьць нязьлічона колькасць ня толькі ў беларускім народзе, але ўсюды, дзе толькі быў прыгон і дзе трэба было працаваць на паню.

Славамі жней прыгоньніц прамаўляе і наш слаўны паэта Янка Купала ў вершы «Песня жней»:

«Пагнуўшы ў крук худыя сьпіны,
Сярпом махаючы крывым,

вукоўца і ў галіне моваведы і што наагул ня маю звычай рабіць навуковых вывадаў наперакор аб'ектыўным фактам, як гэта практыкуе М. Агнявіда, і сьнянішняя мовы Пскоўшчыны ня мог назваць мовай беларускай, хоць яна й была такой у мінуласьці. Але нідзе не назваў яе і расейскай і навет ня даў падставы рабіць такога вываду з маіх разважанняў.

Дык пашто-ж тады ламацца ў вадчыненых дзьверы, спадар М. Агнявіда? Мюнхэн, 20. 7. 1958.

Ст. Станкевіч

Лісты ў Рэдакцыю

Вельмі Паважаны Спдар Рэдактар! Ветліва прашу зьмясьціць у паважанай газэце «Вацькаўшчына» зьмест майго лісту да Рэдакцыі «Беларускай Царквы», выслананага 20. 7. 1958 г.

«З даручэньня Агульнага сходу сяброў Беларускага Аб'яднаньня Новай Паўдзённай Валі ў Аўстраліі паведамляю, што людзі добрае волі, каталікі й праваслаўныя, узяўшы на развагу зьмест некаторых артыкулаў у часопісе «Беларуская Царква», прыйшлі да вываду, што такое брутальнае й абразьлівае трактваньне рэлігійных справаў ня можа мець месца ў нашай дружнай беларускай сям'і. А часопіс «Беларуская Царква», які ў чытачоў выклікае толькі пачуцьцё нясмаку — не належыць распаўсюджаць. Дзеля гэтага прашу ня высылаць болей на маё імя часопіс «Беларуская Царква» (Падпісаў) Прэсавы Прадстаўнік на Н. П. В. у Аўстраліі: А. Васіленя».

З пашанаю А. Васіленя

Да Паважанае

Рэдакцыі «Вацькаўшчыны».

Не адмоўцеся, калі ласка, надрукаваць у найбліжэйшым нумары «Вацькаўшчыны» наступнае.

15 чэрвеня сёлета на зборы Ньёёрскае Акругі Беларуска-Амэрыканскага Задзінчаныя сп. К. Мярляк заявіў, што др. Янка Станкевіч аправіў «Каласкі» коштам Беларускага Школьнага Фонду.

Гэтым заяўляю, што ані на аправу «Каласкоў», ані на што іншае др. Янка Станкевіч ніякіх грошай зь Беларускага Школьнага Фонду ня браў.

З пашанаю Б. Прытыцкі

Скарбнік Беларускага Школьнага Фонду Нью Ёрк, 23 ліпеня 1958 г.

BELORUSSIAN REVIEW № 6

Выйшаў з друку «Беларускі Зборнік» № 6 у ангельскай мове Інстытуту для Вывучэньня СССР у Мюнхэне. Зборнік абыймае 136 бачын друку й зьмяшчае наступныя навуковыя артыкулы беларускіх і часткава іншанацыянальных аўтараў на беларускіх тэмы: 1) Г. Няміга: «Акадэмія Навук Беларускай ССР»; 2) П. Урбан: «Беларускі супраціў савецкаму рэжыму»; 3) У. Глыбіны: «Беларуская культура пасля 2-ой сьветавай вайны»; 4) Алесь Берасьняк: «Беларуская савецкая літаратура ў 1957 годзе»; 5) Антон Адамоўч: «Да пытаньня антыбальшавізму Янкі Купалы»; 6) Язэп Барыц: «Беларусь і стратэгічныя пляны Крамля»; 7) Сымон Кабыш: «Саўнарнас і прамысловасьць Беларусі»; 8) Усевалод Галубіны: «Насельніцтва Беларускай ССР»; 9) А. Марговіч: «Лінія Кэрзона й 2-я сьветавая вайна» Рамана Якемчука (рэцэнзія); 10) Янка Запруднік: «Камуніст Беларусі» №№ 6—12, 1957 (рэцэнзія).

Жадаючы атрымаць гэты зборнік, як іншыя беларускія навуковыя выданьні ў беларускай і ангельскай мовах, могуць зьвяртацца паводля наступнага адрэсу:

Institut zur Erforschung der UdSSR
Weissruthenische Redaktion
München 22
Mannhardtstrasse 6.

АБВЕСТКА

У часе 7-га Гадавога Зьезду Згуртаваньня Беларускай Моладзі ў Амэрыцы й 3-яй Сустрэчы Беларусаў Амэрыкі й Канады, 30-га—31-га жніўня ў Нью Ёрку абдудзецца вялікі

КОНКУРС БЕЛАРУСКАЙ НАРОДНАЙ ВОПРАТКІ

Дзельца конкурс на дзьве катэгорыі: жаночая й мужчынская вопратка. Вагатыя ўзнагароды ад арганізацыяў і прыватных асобаў.

Да ўдзелу запрашаем усіх. За падобнымі інфармацыямі просім зьвяртацца паводля наступнага адрэсу: Byelorussian Youth Association of America 401 Atlantic Ave. Brooklyn 17, N. Y. Прыміце ўдзел у конкурсе, каб паказаць прыстаство беларускай народнай вопраткі!

Галоўная ўправа ЗБМА

Беларускі гіднэвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортыч

РЭДАКЦЫЯ КАЛЭГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не вярочаюцца. Рэдакцыя адказнае на лісты толькі пасля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага папштовага купона.